

Cena
KARLA PECKY - NEMOHU JINAK

Společnost učitelů ČJL ve spolupráci s panem Danielem Pagáčem vyhláší

LITERÁRNÍ SOUTĚŽ

pro středoškoláky, inspirovanou tvorbou skvělého spisovatele, na něhož se neprávem zapomíná.

Kdo byl Karel Pecka

Politický vězeň, spisovatel a disident. Za šíření protirežimních letáků, údajnou velezradu a pokus o překročení hranic byl v roce 1949 odsouzen k mnohaletému pobytu v pracovních táborech a uranových dolech (Kladno, Jáchymov, Příbram), kde strávil jedenáct let. Tady začal i psát, jeho zásadní romány a povídky jsou tematicky spojené právě s tímto prostředím (Motáky nezvěstnému, Horečka, Na co umírají muži) nebo řeší návrat politického vězně do života v socialistickém Československu (Štěpení, Veliký slunovrat). Bývá nazýván českým Solženicynem.

Profesor Václav Černý ho považoval za jednoho z největších českých prozaiků 20. století a vyzdvihoval především mravní aspekt jeho děl. Přesto nějakým nedopatřením zmizel Karel Pecka ze seznamů maturitní četby a mnozí studenti potvrzují, že se s ním v hodinách češtiny nesetkali. Chceme to napravit.

Hrdinové Peckových knih nás neustále vracejí ke třem zásadním lidským tématům.

SVOBODA - PŘÁTELSTVÍ - STATEČNOST

Milí studenti, máte dvě možnosti:

A. Napište esej o tom, jak se jedno či všechna tři tato témata odrážejí v díle Karla Pecky, zejména v knihách Motáky nezvěstnému, Horečka, Na co umírají muži. Můžete si vybrat jednu či více otázek s tématem souvisejících, nebo si najít vlastní.

SVOBODA

Proč se lidé poddávají totalitě? Proč někteří podléhají a uvěří a jiní vzdorují?

Proč hrdina Motáků nezvěstnému, Vilém Svoboda, nežádá o milost?

Proč je hrdina Horečky, Lukáš Ládr, svobodnější než jeho vyšetřovatel?

STATEČNOST

Má v totalitním systému smysl protestovat a bojovat? Má to smysl ve chvíli, kdy svým odporem ohrozím další lidi? Co je statečnost a co nezodpovědnost?

A proč hrdinové Peckových románů „nemohli jinak“?

PŘÁTELSTVÍ

V jakých situacích prověřují Peckovi hrdinové své přátelství?

Proč je v Peckově světě zrada přítele mnohem častěji otázkou života a smrti?

B. Napište vlastní povídku či jiný literární útvar inspirovaný těmito tématy či dílem Karla Pecky.

Práce by měla mít rozsah 10-12 tisíc znaků (3-5 stran).

Své texty pošlete do **6. 1. 2020** na mailovou adresu nemohujinak@spolucjl.cz. Hodnotit bude porota z řad Společnosti učitelů ČJL, nejlepší práce s nimi budou vybírat i známé osobnosti, které se podílely na vydání knihy Souhvězdí Gulag.

Pro inspiraci jsme pro vás vybrali několik ukázek díla Karla Pecky. Autorem ilustrací je Miloš Kotek, najdete je v knize STRÍPKY a STŘEPY SOUHVĚZDÍ GULAG, kterou stejně jako SOUHVĚZDÍ GULAG Karla Pecky vydal pan Daniel Pagáč a doslovy opatřily výrazné osobnosti – přítel z lágru a autor Zdivočelé země Jiří Stránský, který se podle svých slov od Karla Pecky učil psát povídky, psychiatr Cyril Höschl či nakladatel a spisovatel Jiří Padevět.

Pojďte se spolu s Peckovými hrdiny projít děsivým světem krvavých padesátých let – estébáckými vyšetřovkami, lágru, uranovými doly. Světem, v němž přátelství mělo často cenu života a zrada bývala vykoupena smrtí.

*Bolestná ztráta svobody a zkouška statečnosti se objevuje v úryvku z románu **Motáky nezvěstnému**.*

Výslech v Tachově

Rána pěstí mě srazila zpět na židli. Oblouštělý a flegmatický estébák do ní vložil nečekaný švih a sílu.

“Když něco řekneme my, tak je to pravda,” poučil mě. A svému pomocníkovi přikázal: “Podívej se mu do toho kufru.”

“Na to nemáte právo...”

Zase mě nenechal dokončit. Druhá rána mi rozbila horní ret.

“Drž hubu,” řekl. “Odpovídat budeš teprve, až se tě na něco zeptáme.”

Hubený pomocník se čile a s potěšením chopil mého zavazadla a položil je na vedlejší stůl. Cvakl zámky a odklopil víko. Vytáhl nahoře ležící složený oblek a roztřásl jej v rukách.

“Á, šatičky, podle módy ušitý,” oceňoval radostně. “Parádní šatičky.”

Byla to první slova, která za celou dobu pronesl. Podle zaujetí, s nímž se hrabal v kufru a přebíral se jeho obsahem, to vypadalo, jako kdyby dříve dělal obchodního příručího.

“Košílky,” radoval se. “Popelínový košílky, hm, prima kvalita, ručně šitý na míru. A podívejme se, kravatky. Hedvábný kravatky, frajerský. A ponožky, nový, fungl nový fusekle.”

Očividně by takovou kravatu rád vlastnil. Ale mně byl lhostejný jeho závistivý tón, všechno mi bylo lhostejné, poněvadž se blížil neodvratný konec hry. Nastal vzápětí.

“A copak je tohle?” vytáhl ode dna svazek cyklostylovaných listů. “Copak to jenom je?”

Byly to dva exempláře našeho ilegálního časopisu ‘Za pravdu’ a několik letáků.

...

K výslechu mě vzali z vycházky hned po snídani druhého dne. Ani jsem se nedozvěděl jména těch dvou na kobce. Vychrtlý, mlčenlivý skrček ze včerejška mě dovedl v řetízkách o těch pár ulic dál k sídlu Státní bezpečnosti. Na čistém vzduchu jsem se motal jako přio opilý, na útěk jsem nepomyslel, ani kdyby nebylo jeho ruky významně zasunuté v kapse. Přišli jsme přes několik kanceláří do holé místnosti s okny do dvora. Uprostřed stála židle. V poslední kanceláři se k nám přidal štíhlý, asi pětadvacetiletý muž v tmavomodrých šatech s kravatou. Měl černé, dozadu učesané vlasy, tuhé jako dráty. Skrček mi odemkl a sundal náramky.

“Svléknout,” řekl ten štíhlý. “Donaha.”

Svlékl jsem se a naházal šaty do kouta. Styděl jsem se, nahý člověk ve společnosti oblečených má pocit méněcennosti.

“Sednout!”

Sedl jsem si a židle mě zastudila do zadku. Skrček přistoupil, provlékl mi ruce vzpěrami v opěradle a zacvakl zase tu bižuterii. Židle byla k těmhle účelům vybraná.

“Odkud máš ty časopisy?” otázal se černovlasý referent. “Ale pravdu, teď jde do tuhého.”

“Dostával jsem je poštou. Někdo mi je házel do schránky.”

“To jsi říkal včera do protokolu, ale jak to bylo doopravdy?”

“Tak jak jsem říkal do protokolu.”

Referent dal pokyn hlavou a skrček, který zůstal stát vzadu, mě udeřil pěstí do tváře. Byla to slabá rána, na svou postavu ani nemohl mít dost síly, spíše mě překvapila, než bolela. Otočil jsem hlavu a vyčítavě jsem se na něho podíval.

“Sem se dívat,” poručil referent. “Nehraj si s ohněm. Jak to bylo? Ale teď už vážně.”

Všechno se opakovalo. Odpověď i trest za ni.

“Tak to půjde jinak,” rozhodl po třetím zopakování referent. “Sám si o to koleduje. Zavolej chlapce.”

Skrček vypadl z místnosti a za chvíli se vrátil. V ruce držel ručník. Než mi zavázal oči, uviděl jsem napochodovat

dovnitř asi šest mužů. Někteří z nich nesli v rukách obušky.
“Sakra, co je zas?” otázal se zavalitý pořizek se světlými, na ježka ostříhanými vlasy.

Skrček mi utáhl uzel ručníku v zátylku. Neviděl jsem už nic, ale v mysli mi uvízla ta věta: “Sakra, co je zas?” A když, jak jsem slyšel, mě muži v půlkruhu obstoupili, zaregistroval jsem další větu: “Vždyť je to ještě kluk,” zahučel znechuceně tentýž hlas.

V těch dvou poznámkách, v jejich významu a tónu se skrývala moje šance. Rychle jsem kombinoval.

“Od koho máš ty časopisy?”

Za starou odpověď se dostavila odplata v podobě krupobití ran. Začal jsem rvát. Bití trvalo necelou minutu, snad jen půl, postřehl jsem, že z levé strany dostávám rány podstatně slabší. Najednou série ran ustala.

“Mluv, než to bude ještě horší,” zazněl hlas referentův.”

Mlčel jsem. Musím vydržet ještě dvě kola, počítal jsem v duchu. Bože at to vydržím, potom už to bude věrohodné. Déšť ran dopadl, zprava padaly tvrdší, zuřivější, zleva slabší. Ten blbec vpravo mi přerazí žebra, to musí být kovaný kádr. Řičel jsem jako tur, než mě někdo zasáhl tvrdě pěstí do žaludku. Hekl jsem a přelomil se dopředu. Zadržely mě ruce, sepnuté za lenochem, pouta se mi utáhla až do kostí.

Nechali mě chytit dech. Mezitím mi referent domlouval, že to nemá cenu, že ze mne příznání stejně vytlučou, že jistě chci žít, když jsem ještě tak mladej a podobně. Třetí kolo bylo nejhorší. Zatím mě mlátili přes svaly na rukou i nohou, zatím mě asi nechtěli zmrzačit, do obličej mě někdo tloukl jen otevřenou dlaní, to se asi snažil ten prcek zezadu. Teď mě někdo švihl do rozkroku, zubatá křivka grafu, bolesti vyskočila strmě nahoru a vzápětí jsem dostal zprava takovou bombu pěstí, že jsem se skácel i se židli.

“Dost, už dost,” chtěl jsem zařvat, ale vyšlo ze mě jen hlesnutí.

Zleva někdo postavil židli na všechny čtyři nohy. Měl jsem opravdu dost a taky by toho už mělo být dost.

“Říkal něco?” zeptal se referentův hlas z veliké dálky.

“Říkal dost,” ozval se hlas toho ježatého.

“Dost bude, až promluvíš,” oznámil referent.

V hlavě mi šuměl vodopád, štiplavá bolest v přirození se zdála ještě víc narůstat, vůbec jsem necítil, jestli mi ten idiot zprava nevyrazil nějaké zuby. Vyplivl jsem krev na podlahu.

“Řeknu všechno,” hekl jsem.

“Tak dobře. S kým jsi byl ve spojení, kdo ti předával ty tiskoviny?” zněl hlas kravatového referenta. “Ale rychle, nebo budeme pokračovat.”

“Byl to doktor Martínek,” řekl jsem přerývaně a potichu.

“Kde bydlí?”

“Mánesova ulice, Praha, Vinohrady,” lezlo ze mě pomalu a neochotně.

“Číslo?”

“Na to si teď nemůžu vzpomenout,” protahoval jsem, ale pak jsem urychleně, jako by se strachem dokončil. “Ale dům poznám, byl jsem tam na návštěvě.”

Tak jsem prodal Martíňka, který už měl být v tuto dobu dávno za kopečky, poněvadž jeho paní, když jsem tam byl vyřizovat jeho vzkaz, se rozhodla odjet z Prahy hned druhý den. Čekal jsem jako na skřípce.

“Tak to by mohlo stačit, soudruhu, ne?” řekl hlas toho ježatého zleva.

“Jo, to stačí,” řekl soudruh referent. “Zbytek vyřídím sám.”

Kroky, vzdalující se ke dveřím, mi zněly jako nebeská hudba. Tak mi Martíňka koupili. Pomohl mi alespoň teď, když jsem, hlupec, odmítl jeho pomoc předtím. Kdoví, jestli udržím tuhle verzi příště, ale napřed musí zjistit, že je Martínek nedosažitelný. A to znamená čas v můj prospěch. Odklad sice možná krátký, ale přece jen odklad.

“Odemkni ho,” nařizoval referent.

Útěk

„Bude to vlastně hrozně jednoduchý,“ řekl Jiří. „Nejlepší věci jsou skoro vždycky jednoduchý.“

„Z týchle jednoduchosti se dělá špatně,“ řekl Bogan. „Je to spíš šílenství.“

„Proč myslíš?“

„Protože tě zastrelí dřív, než urazíš polovinu vzdálenosti k tý brance.“

„K brance je dvacet metrů,“ počítal Jiří. „Určitě ne víc než pětadvacet, ale řekněme raději třicet. Pro sprintéra čtyři vteřiny, kdyby to byl dost dobrý sprintér. Já jsem ještě horší než špatný, kromě toho budu mít na nohou gumáky, na sobě fáráky a tak dále. Ale i tak to musím udělat nejdýl za sedm vteřin.“

„Za sedm vteřin z tebe udělají cedník.“

„Vůbec nic neudělají. Než se vzpamatujou, budu za brankou.“

Říkal to klidně a nevzrušeně, zřejmě všechno podrobně promyslel.

Bogan si vybavoval v paměti celou situaci. Branka byla několik metrů za velkou výjezdí branou závodu a také několik metrů od vrátnice, přilepené těsně k bráně. Silnice se tam rozšiřovala v jakési parkoviště, kde se obracely autobusy dopravující civilní zaměstnance. Veliká okna vrátnice umožňovala posádce uvnitř dokonalý výhled na celý prostor. Ve svahu na druhé straně stála ještě strážnice pro střídačku. Z obou těchto míst se o branku přímo zakopávalo očima, poněvadž byla jediným porušením souvislého pásu koridoru, ohraničujícího silnici.

„Dobrá,“ řekl Bogan po chvíli. „Dejme tomu, že se ti podaří dostat skrz tu branku. Co budeš dělat dál? Za deset minut za tebou pustí psy.“

„Za čtvrt hodiny,“ řekl Jiří. „Říkali jsme čtvrt hodiny.“ Bogan se nutil do klidu. „Předně jsi to říkal ty. Ale není vůbec důležitý, co říkáme, důležitý je, co udělají oni. Jestli si myslíš, že těch pět minut hraje nějakou roli, seš blázen.“

„Každá minuta hraje roli,“ řekl Jiří.

„Znám případ, kdy měl kluk čtyři hodiny náskok. A taky jeden osm hodin a nedostal se ani z uzavíracích okruhů. Toho jsem znal dobře, byli jsme dva roky na stejném lágru.“

Jiří se otočil k Boganovi plným obličejem. Na bradě mu vyrážely řídké světlé, několik dní neholené vousy, spíše jen chmýří jako na velmi mladých obličejích.

„Ty, a neznáš taky případ, kdy se to podařilo?“ otázal se. „To náhodou neznáš?“

„Znám, ovšem že znám,“ odsekl Bogan. „Ale těch je tři procenta. Tři ze sta, kterým se to podaří, rozumíš? A ty tady smlouváš o minuty a vteřiny.“

„A proč se rozčiluješ, Bogane?“

„Rozčiluju se,“ řekl Bogan. „Taky mám k sakru proč.“

Nastala pomlka, v níž jeden druhého pozoroval. Pak Bogan cítil, že v něm vztek opadá, a pravil:

„Řeknu ti jeden případ, který je pro tohle typický. Jednou kluci odpálili na výstupu a do dobývky jim spadlo kus pole i s řípou. Sebrali půl patra, koho zrovna potkali, a vylezli tou dírou, bylo jich jedenadvacet dohromady. Za pár hodin, když se to zjistilo, vypukla pohotovost. Stíhalo je všechno, co mělo nohy, všechny organizace od pionýrů po vojsko s obrněnými vozama. Jeden kluk ležel den a noc ve škarpe a omrzly mu nohy, protože se nemohl dostat přes silnici pro provoz, který tam vznikl. Většinu pochytili hned v okolí. Dva se dostali až k Brnu, zbytek byl dopaden na udání těch, od kterých žádali pomoc. Někdy to taky byli příbuzní. Podařilo se to jen dvěma. Jeden z nich přeplaval Dunaj. Bylo to na začátku března.“

Jiří mlčel, zdálo se, že uvažuje.

„Dvěma,“ opakoval potom. „Dva z jedenadvaceti, to je skoro deset procent. Předtím jsi tvrdil, že jen tři procenta.“

„Táhni k čertu i se svými procenty,“ vybuchl Bogan. „Dělej si co chceš, kašlu na to.“

Slunce nemilosrdně páliло, v červnovém polední se nepohnul ani vánek. Leželi na kládách mezi vzpěrami šachetní věže, jejíž kola se nahoře otáčela proti sobě.

Bogan se opřel co nejpohodlněji dozadu a zapálil si. Jiří ho chvíli pozoroval koutkem oka, nakonec se na něho obrátil přímo:

„Dej mi taky cigaretu. Nebo se ještě zlobíš?“

Bogan mu podal balíček cigaret.

„Nezlobím,“ řekl. „Je to taková hloupost, že to nestojí za to.“

Jiří mhouřil oči před sluncem. Pak pravil zvolna a rozhodně:

„To není hloupost, Bogane. Je to skutečnost. Tohle se určitě stane.“
Tentokrát zůstal Bogan klidný. V jeho hlase zněla jen špetka výsměchu. „Opravdu? A kdy?“
„Dnes večer,“ řekl Jiří. „Při odchodu ze směny.“
Z klece vystupovali poslední. Fárání svého patra zmeškali a byli rádi, že je vzala sběrná klec. Důlní Bednář seděl na lavici u zámečnické dílny a čekal na ně.
„Haló, páni rudaři, už jsem myslel, že vůbec nesfáráte.“
„A co by se stalo?“ řekl Bogan. „Zavolal byste esenbáky jako posledně?“
„Samozřejmě. Když je to na vás, tak mě z toho hlava nebolí. S váma jsou stejně jen samý maléry.“
Boganovi náhle bleskl hlavou nápad.
„Co se toho týče,“ řekl pomalu. „Já bych taky neplakal, kdyby vám na tu vaši hlavu něco spadlo.“
Bednář se usklíbl: „Zatím je to zařízený tak, že já jsem nahoře, a vy musíte poslouchat.“
„Jó? Vážně?“ protáhl Bogan. „Víte, co je to osud, štajgr?“
„Ne, a ani mě to nezajímá,“ uzavřel Bednář. „Tak abysme to skončili. Potřebuju od vás rudu.“
„Jde o to, vyprovokovat i esenbáky, až je zavolá. Aby je hned odvedli na lágr.“
„Rudu? A kde ji máme vzít?“
Bednář reagoval přesně tak, jak očekával: „To není moje věc. Já dneska potřebuju nejmíň půl vozu rudy. Vy už budete vědět, kde ji vzít.“
„Vy jste se prostě zbláznil, štajgr,“ přešel Bogan do přímého útoku.
Bednář na něho vteřinu upřeně hleděl. Než však mohl něco říci, přikročil k nim rychle Jiří.
„Uvidíme, co se dá dělat, pane důlní,“ řekl spěšně. „Určitě něco dáme.“
„Potřebuju půl vozu. Nejmíň půl,“ opakoval Bednář a jeho pohled skákal z jednoho na druhého. „Už toho s vámi začínám mít dost!“
„Spolehněte se, pane důlní,“ sliboval Jiří. „Pojď, Bogane, podíváme se, co se dá dělat.“
Vzal ho za rukáv a táhl pryč. Za ohybem překopu ho pustil.
„To bylo dost průhledný, Bogane,“ řekl.
„Co? O čem mluvíš?“
„Nejsem malý dítě, i když si to třeba myslíš. Dám si teď lepší pozor, když je to takhle.“

Jiří postavil kahan na zem. „Tak jsme tady,“ řekl a sedl si na převrácený barel. Pak se sehnul ke kahanu a zvolna povoloval vodní šroub, až plamínek skrčený za hořákem do malé kuličky povyskočil, protáhl se a zasyčel.
Bogan nejdřív vstrčil karbidku pod barel. Pak si sedl a přes obruč sudu přetáhl pečlivě fárák, aby zbytečně neunikalo teplo. Takhle se dala celkem pohodlně strávit řada hodin, dalo se tak číst, psát, studovat a v noci spát.
Jiří konečně přestal manipulovat s lampou. Rozhlédl se kolem, jako kdyby zde byl poprvé, a řekl:
„A já jsem tady naposled. Kdoví kde budu zítra.“
„Řekl bych spíš, že jsi vůbec někde naposledy,“ poznamenal Bogan. „Jaký je to pocit, takhle pár hodin před koncem?“
Jiří okamžitě zaváhal. Pak řekl:
„Dobře. Ale co z toho, i kdyby mě odpráskli?“
„Co z toho? Jak to, co z toho?“
„Tak jak to říkám. Bylo by to aspoň krátký. Lepší než tohleto dlouhý pomalý chcípání.“
„Poslechni, Jiří, co se mi nejvíc hnusí, je zoufalství,“ řekl Bogan.
„Můžeš tomu říkat, jak chceš, Bogane. Ty tomu říkáš zoufalství, já realismus. Ty se tady pět let rveš o holou existenci. Den co den o kus chleba, o pár procent, o lehčí práci a já nevím oč ještě, jen abys to přežil. Jak dlouho to chceš ještě vydržet?“
„Tak dlouho, jak to bude třeba.“
„Budou to roky. Dlouhý a nekonečný. Možná tolik, že si to ani nechceme připustit. Dejme tomu, že to vydržíš. Ale co potom? Co čekáš potom?“
Bogan sevřel rty. „Nic nečekám. Přežiju tohle a pak, když to bude třeba, přežiju to další. Já prostě tu všivou dobu celou přežiju, dokud se nebude moct nějak slušně žít.“
„To je hrozný,“ řekl Jiří. „To je hrozně zoufalý. Tomu já říkám zoufalství. Než takovou perspektivu, tak raději tu mou. V tom mám víc naděje.“
„Zatím máš jen jednu naději, že tě nezastřelí. To je moc mizerná naděje a moc malá. Když nežiješ, nemáš už žádnou naději.“
„Kašlu na takovej život, nestojí za to. A mám naději, že se mi to podaří. Mám naději na únik.“
„Nemáš nic,“ řekl Bogan chladně. „Ty ne. Ale asi to musíš poznat sám.“
Trochu se odvrátil, jako by chtěl dát najevo, že tuto záležitost považuje za uzavřenou. Avšak najednou si uvědomil, že je na ní zúčastněn, ať se stane cokoliv.
Kdyby byl Jiří zabit, nesl by část viny, poněvadž tomu mohl zabránit. V případě, že projde, bude to stejně zlé. Celý tábor ví, že spolu pracují, že bydlí na stejné světlici a že spolu tráví většinu času.
Okamžitě se to dozví Bezpečnost a Bogan to bude, na něhož se soustředí hlavní zájem.

Budou se snažit dozvědět se všechno, co ví. A všemi prostředky.

Bogan se zachvěl. Viděl náhle znovu onu holou místnost tak jako tenkrát, než mu zavázali oči. Viděl také ten kruh sedmi nebo osmi mužů, kteří stáli kolem něho. Pak už jen cítil, jak se ten kruh stahuje, jak svírá jeho nahé tělo a také, a to bylo nejhroznější, jeho nevidoucí nahou duši, lidi, chtělo se mu křičet ze vsí síly, lidé, co to děláte se mnou, s člověkem, ano, jsem snad vinen podle zákonů, které dnes platí, ale nejsem zvíře a nejednal jsem jako zvíře, zákony se mění, ale lidé zůstávají, lidi vždycky zůstanou, ale takto nejsme lidé!

Tělo se po čase uzdravilo, jen uvnitř zůstala rána. A strach.

A Bogan teď cítil, jak mu v zátylku vyráží pot a žene se v krupějích dolů.

„Zahod' tu lampu někam,“ řekl chraptivě. „Svítil mi do očí.“

Přece by si měl uvědomit, jaké následky to pro mě bude mít! To ho nenapadlo? Ne, nenapadlo. Je mladý, vidí jen svůj cíl. Únik. Nevidí tu závislost. Já ano. Možná až příliš. Když ho zastřelí, budu vinen i já. Když unikne, ponese on vinu za všechno, co se se mnou stane. Ale on takhle neuvažuje. Kdybych měl uvažovat jako on — v tu chvíli se zarazil. Ne, tak přece nemohu uvažovat, nesmím. Ale nakonec to přišlo proti jeho vůli. Bylo by lepší, kdyby byl zabit.

Žebříky vedly strmě nahoru. Nohy se smekaly po kluzkých příčkách, někde mečíky chyběly. Jako vždycky i dnes lezl Bogan první, opatrně, aby neshodil uvolněné kameny z narušených stěn komína. Na posledním žebříku otevřel vzduchový ventil a vzduch, ženoucí se pod tlakem do hadice, ostře zasyčel. Nahoře se na okamžik zastavili. Tomuhle místu říkali Klondajk, živilo je druhý měsíc. Než objevili Klondajk, plnili měsíční normu jen s obtížemi. Tady jim stačilo pracovat tři dny.

S rizikem ovšem, práce na dobývce byla dávno zastavena z bezpečnostních důvodů.

„Půjdu já,“ řekl Jiří.

„Proč ty? Vždycky chodím já první.“

„Dneska je to moje záležitost. Já jsem slíbil tu rudu důlnímu.“

V Boganovi se tajil dech, když se Jiří soukal do otvoru pod zábojem. Ač byl menší a slabší, vždycky nějak zavadil o podpěru, a kdyby záboj spadl v době, kdy se těch několik metrů pod ním prolézá po břiše, znamenalo by to konec. Dál už to bylo bezpečnější. Přívod vzduchu zajistili tím, že protáhli hadici železnou trubkou.

Jiří zvolna mizel v otvoru. Odstrkoval se nohama, bokem se otíral o stojku a pak, jak skrčil nohu k dalšímu odrazu, kopl do ní kolenem. Tupě to zadunělo a Boganovy oči vylétly vzhůru. Šklebila se tam široká trhlina, celý dva metry vysoký blok skály ležel tupě na té vzepřené stojce. Tma napěchovaná v trhlíně byla hustá a zlověstná, oči se obvykle vyhýbaly tomu místu.

Vnitru doupěte se už dávno rozštěkala Jiřího sbíječka, ale Bogan tam pořád ještě upřeně hleděl.

Teď vstanu, vezmu krumpáč a přerazím tu stojku. Musím rychle uskočit, aby mě nezachytil ten uvolněný blok, až půjde dolů. Zůstane tam jako v kleci. Toto je jediný vchod, nezbude mu nic než sedět a čekat, dokud ho nevyhrabeme. Jinak se mu nemůže nic stát, s tou trubkou jsem to vymyslel dobře. Musím vstát a udělat to. Musím.

Budou se ptát, kam šel. Kdo mu pomáhal. Kdo ho ukrývá a kde. Řekni, kam šel! Kde je? Ty o tom musíš vědět! Řekni to všechno raději hned! Potom už bude pozdě a řekneš i to, co nevíš! Řekni! Řekni!

Opět ten pot, ten odporný lepkavý pot.

Vstal, uchopil krumpáč a napřáhl k ráně. V posledním okamžiku si však uvědomil, že se staccato sbíječky uvnitř odmlčelo a že musí počkat, až znovu začne.

Sbíječka se však neozvala. Místo toho se objevila v otvoru Jiřího hlava a pak se vyhrabal celý. Obličej měl zšedlý vrstvou jemného prachu.

„Co je?“ zavrčel Bogan.

„Jiří se postavil vedle něho a pokrčil rameny. „Střídáme.“

„Nějak brzy, nezdá se ti?“

„To se mi nezdá,“ řekl Jiří. Pak zdvihl lampu do výše a posvítil si na záboj nad dírou.

„Hlavně že to pořád ještě drží.“

Vystoupili z klece. Přivítala je vlahá noc, vystavující na tmavě modrém nebi bohatství blikotajících hvězd.

Skupinky muklů stoupaly po schodech od šachty na seřadiště na silnici. Připojili se k ostatním, šli zvolna a mlčky. Nahoře se Jiří složil do řídké zaprášené trávy. Bogan zůstal stát. Hleděl k bráně a říkal si: Půjdu tam.

Až k tabuli to nebude nápadné. Vyměním pár pozdravů s kluky. „Ahoj, Bogane, jak je?“ Pokývnu hlavou. „Dobry, dost dobry.“ Od tabule vykročím rychleji. Budou překvapeni, budou volat. Neotočím se. Také z vrátnice mě uvidí. „Kam jdete? Stůj!“ Strážný namíří automat. „Pane veliteli, kamarád chce utéct. Jmenuje se Krejčí, Jiří Krejčí.“ Děkujeme vám,“ řekne náčelník, „ukázal jste svým příkladem, jak se má chovat správný vězeň. To není udavačství! Bude to bráno v úvahu při vašem posuzování.“

Stane se ze mne bonzák. Nebo zem. Špinavá zašlapaná podlaha. Řekni! Řekni, kam šel! Těžké polknutí, odporná chuť krve na jazyku. Řekni! Nikdo to na mně nemůže chtít.

Vykročil. Na kraji silnice seděli a leželi unavení a ušpinění muklové. Zdravil je a oni jeho.

U tabule jich pár postávalo také. Tabule znamenala rozhraní, dál byla silnice prázdná až k bráně. Prudké světlo ozařovalo bránu a vrátnici jako jeviště v divadle.

Věžňové prohlíželi fotografie významovaných pracovníků na tabuli. Boganovy kroky se u nich mimovolně zastavily.

„Těbůh, Bogane, jdeš se taky podívat na tu galérku? Koukni, tvůj přítel Bednář.“

„A Tomeček, ten zloděj. To je vypráskanej naddůlní.“

„Hele, Žofinka,“ zasmál se někdo, „to vybrali toho pravýho. Když byl největší svrab, nechával si fedrovat od muklů za kus chleba.“

„Poslyš, to musí vědět nejlíp ti nahoře, jak je kdo pracovník,“ ozval se další. „Říkaj, že si máme pomáhat, tak bys měl bejt hrdej, kamaráde, že ho vyhodnotili, jestlis mu chodil fedrovat.“

„Já? To bych radši chcíp hladý,“ ohradil se první.

„Bogan jim to řek všem do očí tuhle na patře. Pánové, ti koukali, že někdo nemá strach. Nemám pravdu, Bogane?“

„Nevím,“ zamumlal Bogan. „Kašlu na to. Na všechno.“

Zachytil ještě udivený výraz v očích chlapce, který se dovolával jeho svědectví, ale to se již obracel a zamířil zvolna zpět.

„Seřadit! Fára poslední klec! Nástup! Seřadit!“

Na brigádýrův pokřik se začali zvedat. Nasazovali si helmy, oblékali fáraky a řadili se do pětice. Brigádýr kráčel od hlavy formace, rovnal a počítal pětice.

Bogan se postavil do druhého zástupu zleva. Nespouštěl oči s Jiřího, stojícího na kraji pětice před ním.

Po schodech vzhůru se hnali opozdílci z poslední klece. Pak brigádýr běžel dopředu ke strážnici. Bylo vidět, jak smeká helmu, to hlásil, že je směna připravena k odchodu. Vzápětí se otevřely dveře a objevila se eskorta.

„Hele, ti sebou pohnuli.“

„Až bude třicet pod nulou, nechají nás tady hodinu, to se můžeš vsadit.“

Vše šlo ráz na ráz. Velitel eskorty přepočítal stav. Ozbrojenci se připravili. Vpředu půjdou dva, vzadu také dva, dva po náspu po pravé straně, automaty připravené k okamžitému použití.

„Dorrazit! Pochytat se!“ zazněl povel velitele.

Formace se liknavě sesunula do sebe. Ted to byla jednoditá masa těl, mezi nimiž by se neprokutálelo jablko.

„Ještě dorazit! Chyťte se, vy tam! Pro vás to neplatí?“

Ruce v krajních pětících se zdvihly. Uchopily v pase muže před sebou, zástup se stal živým řetězem. Křídla brány se rozvířila, až s třeskutím narazila na zábrany.

„První pětice počítat! Odchod!“

Útvar těžce vykročil. „Levá, dva, levá, dva,“ ozvalo se do ticha letní noci. V Boganovi vzrůstalo napětí. Hlava útvaru se prosmykávala branou. Už procházela i střední část, již se v dohledu objevila ta branka, vrátka byla napolo otevřena.

V tom okamžiku se Jiří obrátil a kývl hlavou. Úsměv v jeho obličejí byl podivně strnulý. Bogan kývnutí opětoval. Pak už zase hleděl na jeho záda a ramena, pohybující se v rytmu pochodu, ale nyní trochu nakloněná dopředu, přihrbená, číhající. Vzdálenost k brance se zkracovala. Ted již byla příhodná, teď nejkratší. Snad to neudělá, snad to přece jen neudělá, bleskla Boganovi hlavou poslední naděje.

V tom Jiří vyrazil. Přihrbený jako puma se řítí k drátům, ale Bogan měl dojem, že stojí na místě. Přivřel oči. Bez dechu čekal, kdy třesknou výstřely. Leť, leť, šeptal a zlomky vteřin se protahovaly do šílených délek. Konečně Jiří dorazil k brance. Nezvolnil, prolétl jí plnou rychlostí. Na prudkém srázu za ní se zakymácel, neupadl však. Vyrovnal zakolísání a vrhl se doprava, kde čekal les. Ještě zapraskaly lámané větvičky a pak nastala vteřina naprostého ticha.

Z nejbližší strážní věže práskl výstřel. Pozdě, Jiří byl již v bezpečí. Bogan pocítil náhlé uvolnění, téměř radost.

„Utíká!“ zazněl výkřik z věže. „Stůj! Stůj!“

A nový výstřel. Naslepo dávka ze samopalů, všechno zbytečné.

„Stát!“ zařval velitel eskorty.

Formace se zastavila. Hlas, který skandoval rytmus, zmlkl.

Všechny hlavy se otočily doleva.

„To byl kousek, viděli jste?“ zašeptal někdo vpravo.

„Kdo to byl?“

Bogan hleděl do země. Chvilkové uvolnění zmizelo stejně rychle, jako přišlo. Vše se rozhodlo během několika okamžiků. Bylo to ztracené. Jiří bude chycen. Není dost dobrý, aby to dokázal. Volil pokus o únik, poněvadž se bál vydržet. Ale než ho chytí, je řada na něm, na Boganovi.

V tu chvíli si uvědomil, že ani jemu se nepodařilo uniknout. Že prostě není úniku. A že teď bude muset být dobrý, ale opravdu dobrý, aby vydržel.

„Čelem vzad! Odchod zpět na závod! Rychle!“ ozvaly se povely velitele.

Velká brána se znovu otvířala. Bogan si uvědomil, že jde vzpřímeně jako na přehlídce. Hleděl dopředu a rty měl sevřeny.

Nejbroznejší místo v jáchymovských uranových dolech byla Věž černé smrti, kde se drtil uran a radioaktivní prach byl všudypřítomný. Tady je další úryvek z *Motáků nezvěstnému*.

Věž černé smrti

Věž na Elku byla vlastně jen gigantickým mlýnem, tak výkonným, že stačil semlít úrodu celé země. Také prášil – leč moučku černou. A proto si tahle mlýnice vysloužila své poetické přízvisko, věž černé smrti.

Za léta v jáchymovských šachtách člověk otupěl. Denní styk s kamením a hladem vás dokope tak, že riskujete, nedbáte na pozdější možné následky. Teď jste prostě vrženi do takových poměrů, že ani nevíte, zda nadejde ještě nějaký zítřek, dodatečné následky leží někde za horami a nejsou příliš důležité. To znamená, že fedrujete nepokropenou hlušinu, protože je lehčí, že lezete na předek do plynu hned po odpalu, poněvadž někdy není možné čekat, až vám dílo vyvětrá, že pikujete sbíječkou nad hlavou, drť se vám dere do očí, za košili a v plicích si zakládáte kamenolom. To všechno člověk podstoupí a dělá to, protože nemá jinou volbu a jediné, co mu zbývá, je doufat, že to snad v budoucnu, pokud nějaká vůbec nastane, nebude tak zlé.

Figuru u třásáku však považuju za největší hrůzu, co jsem tady doposud viděl, a přiznám se, můj pane, že mě mrazí, když si představím, že by mě tam mohli nakomandovat. To bych radši zahájil v korekci hladovku, ale k třásáku by mě nedostali. Když procházíme kolem za provozu, spěcháme co nejrychleji, zadržujeme dech, ale stejně, než za sebou zavřeme plechem pobité dveře do skladové haly, skřípe nám uranový prach mezi zuby.

Občas se mi zdá, jak mi prach vniká do úst, hromadí se a lisuje v torbách a že až ho nažvýkám to kritické množství, posledním skusem zažehnu rozbušku nějak tak jako v té první primitivní bombě, ozve se pekelná petarda a výbuch mi vypaří hlavu v podobě hřibového mraku. Ne že by to byla nějaká světová katastrofa, připadá mi to jen jako taková osobní titěrná záležitost, že v první chvíli kamarádi kolem ani nezpozorují nic podezřelého, nezaslechnou žádný třesk, nic, odbude se to úplně v tichosti, jenom mně osobně bude chybět hlava.

Připouštím, že tahle představa vypadá dost potřeštěně, nejspíš trpím nějakou fóbií, ale skutečností zůstává, že v okolí třásáku se hustě práší po celou dobu jízdy partie, podobně jako v těch starých mlýnicích. A ten prach je hmatatelný, můžete si ho promnout ve špetce.

Nevím, který génius tohle zařízení projektoval, ale technika to, vót, bolšája. Do roury věže se nasype ruda, v každém patře pohání ozubená kola ocelové válce, čím nižší patro, tím užší mezera je mezi nimi. V přízemí padá rozemletý písek do zásobníku, pod nímž běží pás třásáku. Podavači přisunují prázdné barely plniče, ten trhnutím páky uvolní otvor

v zásobníku, naplní barel a nechá ho setřást. Pak pustí barel po páse k víčkaři, který ho zavíčkuje. Adjustovaný barel putuje po dalším pásu šikmo vzhůru, dírou ve zdi do budky dispečera, kde je označen šifrou, očíslován a započítán. Po úpadových kolejkách se skoulí celá partie do volného prostoru skladu, kde je naštosována do formace. Jedině plniče jsem zahlédl občas s respirátorem, ale jejich filtry se brzy ucpávají a na výměnu není dost času. V prostoru třásáku je prachu nejvíce a nejhutnějšího, avšak ten jemnější, mikroskopický, ten je všude. Poletuje ve vzduchu, víří a táhne s průvanem, s pohybem lidí, s jejich dechem. Je všude, i když v nestejně hustotě. Celá věž, když se otřásá v chodu, dýmá ten prach jako dědek se zapálenou fajfkou. Přesvědčili jsme se o tom, jak napadal první sních. Za pár hodin poté, kdy přestalo sněžit, bělostná pokrývka zešedla. Sněžení ustalo při ranním nástupu, když jsme vyrazili na vycházku, barva sněhu připomínala zaprané povlaky špindíry hospodyně a při odchodu na závod se už v tápotách usazovala voda jako po nádobí. Sklad haly, kde stojí v závětrí naše odpočívárna, je spíš obrovský, dvě stě krát padesát metrů veliký bazén, v němž plaveme sem a tam v nálevu prachu. Usazuje se ve vlasech a v uších, smrkáme uranový prach, nosíme ho zažraný v halinových mundúrech na lágr na světnice, zde zase pro změnu nevydávají zvláštní pracovní oděv, a spíme na něm, když si ty hadry skládáme na noc místo podhlavníku.

Moučný prach je jedlý, stejně tak uhelný. Tenhle však vzniká z kamene a kovu.

Zdejší prach drnčí radioaktivitou, často nám zvoní v uších. Pohybujeme se neustále v prostředí nejvyšší koncentrace gama záření. Nikdo neví, jaká je přípustná míra ozáření, nikdo neví, po jakou dobu je možné s černou pracovat bez škodlivých následků, zda týden, měsíc, či rok. Neexistují lékařské prohlídky, po ochranných měřidlech ani potuchy. A není obrany, nemá smysl si stěžovat, na velitelství by to ohodnotili jako provokaci, vždyť přece oni pracují ve stejných podmínkách. Dialekticky vzato – je to pravda.

A tak jsme nakonec rádi, že fasujeme aspoň rukavice z pytloviny jednou za měsíc.

Kdyby přikázali, že musíme plivat do určeného prázdného barelu, mohli bychom, jakožto lágr, iniciativně vyexpedovat měsíčně jeden barel navíc. Jeden plný barel hutných černých chrchlů na jednu hutnou atomovou pumu. Jeden barel šplouchavých plivanců na ušlechtilý boj za mír.

*V táboře El potkal hrdina **Motáků**, Vilém Svoboda, i mnoho kněží...*

Vše, co chcete vědět o čemkoliv, se dozvíte v kněžském baráku

„Páteři vám všechno řeknou,” vyjádřil se náš kontrolor Bednář na první směně. A snad ani netušil, nakolik je ta věta symbolická. Páteři vám totiž opravdu řeknou všechno.

Jeden ze dvou baráků tábora je obsazen výhradně pátery. Jsou tam kněží všech vyznání, nejsilnější počtem jsou ovšem katolíci. Mají tam zastoupeny všechny své řády, celou hierarchii od prostého venkovského faráře, až po vysoký klérus. Ten barák je hotová univerzitní knihovna. Jestliže někdo něco neví, je-li o čemkoliv na pochybách nebo dojde-li ke sporu, stačí vznést dotaz na některého z páterů. Druhý den se dostaví odborník nebo posel a přinesou definitivní, přesnou a vyčerpávající odpověď, ať jde o historii sebezastrčenějšího pronároda, o fyziku, chemii, zeměpis, matematiku, estetiku nebo filosofii. Mirkovi Havelkovi vypadl z paměti anglický výraz pro trpaslíka, druhý den obdržel seznam sedmi výrazů pro ty pohádkové bytosti a nádvkem jména těch sedmi kolem Sněhurky. Životopisy panovníků a slavných géníů, letopočty bitev a katastrof, Shakespearovy sonety, kolik má stonožka noh i Marxovy spisy, všechno je na skladě, stačí se jen zmínit a nejspozději na druhý den vydá farářský barák požadovanou odpověď. Skoro to připadá jako nějaký automat, jednou stranou vhodíš lísteček s dotazem, ve stroji začnou rachotit kolečka a převody, tajuplnými průtokovými cestami putuje ta karta do správného oddělení, do speciální buňky toho mozkového trustu, kde je vyřízena, na počkání vrácena zpět a jinou štěrbinou vypadne výsledek, bezplatně sice, vždy ovšem s osobitým soudem, ten aparát je přece uzpůsoben a nasměrován k žádoucím cílům.

Navenek je kněžský barák nenápadný, disciplinovaný, zřídka kdy se stane, aby tam byla některá cimra potrestána jako ta naše dnes, a když tak ne pro nedostatek pořádku, ale pro kratochvíli bachařů. Kněží jsou klidní, tísí a poslušní, až na otázku víry, tam jsou neoblomní. Žádné přesvědčování, převychovávání ani perzekuce se jich netknou, v diskusích jsou neporazitelní a velitelství se také už dávno vzdalo v tomto ohledu zbytečných snah. V současnosti panuje mezi protivníky jakýsi smír, bachaři je nechávají věřit po jejich právě za ten klid, který faráři osvědčují.

*Nejen smutkem a prací byli živi muklové v lágrech. Tady je veselý příběh o sovětském inženýru Byčkovovi zvaném Parfumenko a znovunalezené bublině ve vodováze. **Motáky nezvěstnému.***

Šéfem závodu je vrchní inženýr Byčkov, zvaný Parfumenko. Kluci z pracovišť blíž brány tvrdí, že ho cítí přicházet zdaleka, když vane vítr od severozápadu, za naprostého bezvětří mu naměřili akční rádius vůně dvanáct metrů. Byčkov je přísný a rád vidí, když se lidé hýbají. Vyložene nesnáší, zastihne-li někoho sedět, ať mukla nebo civilistu. Jelikož ho však prozrazuje předem nezaměnitelný pach, málokdy se mu podaří někoho přistihnout, a tak je s výkonností podřízených celkem spokojen. Přesto staví na odív neměnný zarputilý výraz, zřejmě vzhledem k vysoké odpovědnosti, kterou nese. Dalším jeho povahovým rysem je rozhodnost v řešení problémů.

Brzy po nástupu do funkce se mu stalo, že v deset hodin dopoledne nachytl svačit partu Franty Čermáka, která betonovala sokl pod soustruh v zámečnické dílně. Marně mu vysvětlovali, že je čas svačiny, Parfumenko zrudl a začal zvyšovat hlas. Protože stížnost na tábor by znamenala jistou korekci, Franta Čermák začal zoufale kličkovat.

“Nemůžeme rabótat, pane inžinýr, nemůžeme vůbec nic dělat,” prohlásil nešťastně.

“Počemu?” tázal se Byčkov.

“Potomučo, tomučo,” koktal Franta a náhle jeho zrak padl na vodováhu.

“Potomučto nám někdo ukrad bublinu.”

“Čto što takája bublina?” pátral Parfumenko.

Franta držel v ruce vodováhu, z níž vypadávala libelka. S libelkou v dlani, tu pochopitelně zatajil, předvedl vrchnímu inženýrovi funkci vodováhy. Přístroj vzbudil v Parfumenkovi hluboký zájem, vyhlíželo to, jako kdyby podobnou pomůcku zhlédl poprvé. Nakláněl ji, přiložil k hraně betonového soklu a zbývající libelka poctivě ukazovala. Leč po té první, v širší ploše dřeva, zela jen prázdná mezera. Parfumenko se konečně nasytil pokusů a vodováhu Frantovi vrátil.

“Vyfasovat ve skladu novóju bublinu!” nařídil.

Frantu Čermáka však posedl ďábel a začal hrát vabank.

“Éto němóžno, pane inžinýr,” pravil svéráznou ruštinou. “Áni nědajut. Éto druhája bublina v tomdle tejdnu.”

“Job jeho mať,” rozzlobil se Parfumenko. “Rabotať nužno!”

Vytáhl z kapsy zápisník a na vytržený list načmáral osobní příkaz pro sklad, aby vydali jednu bublinu, a to okamžitě. List podal Frantovi, ale jako zástavu mu odňal vodováhu, prokazuje tak příkladnou, a ne neoprávněnou ostražitost. Situace nabyla dramatickosti, ale Franta vzal příkaz a vypadl.

V dílně se rozhostilo napjaté ticho. Čtyři muklové postávali bez dechu kolem Parfumenka, který zadumaně honil bublinu v libele sem a tam.

A už tady byl Franta zpátky. V levé ruce třímal nafouknutý papírový pytlík, bez okolků vzal inženýrovi vodováhu z rukou, zlodějskými prsty zasunul nepozorovaně vypadlou libelku do prázdného důlku, přiložil sáček k vodováze a dlaní prudce udeřil shora. Ozvala se rána a Franta už opatrně odstraňoval roztrhané cucky papíru. Pak mu ve tváři zaplál vítězoslavný úsměv.

“Vsjó v pořádku,” ukazoval opravené náradí inženýrovi. “Vodovága fungujet očeň charašó, pane inžinýr.”

“Da, da,” souhlasil po překontrolování věci Parfumenko a pak se důležitě napřimil: “Nu, vót, možno rabotať, rebjata.”

*Na závěr příběh o zradě a smrti opět z povídkové knihy **Na co umírají muži**.*

Jistota

Chodba byla nízká a úzká. Roztěkaná světla jejich kahanů olizovala stěny. Jejich kroky zněly dutě a zdálo se jim, že příliš hlasitě. Ale průvan byl silný a zesílil ještě více, když minuli další křižovatku a zabočili doprava. Byl silný jako vítr a oni věděli, že už jsou velmi blízko. Pak se najednou chodba rozšířila a po několika dalších krocích stanuli před výdřevou komínu, vedoucího vzhůru. Byli u cíle. Ještě tento úsek kolmo nahoru, ještě několik ran, které rozstřílí tu mříž, onu poslední překážku.

...

Jejich světla zmizela v komíně. Stoupali vzhůru, zpočátku pomalu, ale čím dál tím rychleji, bez odpočinku, tak jak je hnala ta strašná touha a očekávání jejího naplnění.

Pak Dědek vylezl na žebřík a na odpočívadle vrazil do Radka, stojícího s obličejem obráceným nahoru.

„Co je?“ zafuněl udýchaně.

Také Radek prudce dýchal: „Jsme tady, Dědku. Vidíš ty hvězdy? Mrkají na nás, vidíš?“

Dědek pohlédl vzhůru. V pravidelných čtvercích překřížených kolejnic blikalo několik třpytivých bodů na klenbě půlnočního nebe.

„Seru ti na hvězdy,“ zavrčel a shodil chlebník z ramene. „Jak se dostaneme k tomu roštu? Poslední žebřík chybí.“

V otvoru u jejich nohou se objevila Mílová hlava.

„Už je konec, že jo. Jestli ne, tak...“

„Neřvi,“ přerušil ho Dědek. „A polez nahoru. Musíme odtrhnout poslední žebřík a vylézt po něm.“

Avšak dříve než se někdo z nich vůbec pohnul, ozářilo je shora prudké světlo reflektoru.

„Zůstaňte tam, kde jste!“ ozval se nahoře nějaký hlas. „Jak se hnete, zahájíme palbu.“

Snad ještě nedoznělo prvé slovo výzvy, a Míla už jel dolů. Dědek ho následoval jako blesk. Byli už na třetím žebříku, když zarachotila dávka ze samopalů. Potom druhá po krátké pomlce. A ticho, hrozné ticho, v němž jen vzduch, ženoucí se vzhůru, tichounce hvízdal.

V tom tichu stáli oba přitisknutí ke skále a v uších jim ještě zněly údery projektilů, odrážejících se od kamene a zavrtávajících se do fošen nad jejich hlavami.

„Počkej, stůj!“ šeptal Dědek. „Tady nás nemůžou zasáhnout. Musíme zjistit, co je s ním.“

„Co je mi do něj, přece se nenechám zabít. Lezu dolů,“ drmolil Míla.

„Ty srabe! Jestli se hneš, přerazím tě jako hada.“

Ve světle jediného kahanu vypadaly jejich tváře nepřírozeně bílé. Jenže Dědkova byla bez hnutí a oči z ní žhnuly. Toho chlapce přivedl on. Byl mladý, ale ne tak příliš mladý, aby toto mohl říci.

„Počkáš tady,“ sykl Dědek a položil ruce na příčky žebříku.

„Kam chceš jít? Neblázni, Dědku.“

„Drž hubu. Říkám ti, abys držel hubu a počkal tady.“

Ještě po něm šlehl pohledem a potom začal šplhat nahoru, opatrně a bezhlučně jako kočka.

Trvalo dlouho, než vylezl ty dva žebříky, ale pořád ještě byl v bezpečí, v krytu posledního odpočívadla, na němž před chvílí stáli. Jeho otvorem a spárami mezi prkny prosakovalo světlo reflektoru shora, ale Radka přesto objevil s námahou. Byl přitisknut v rohu, téměř srostlý s masivem skály. Nahoře číhalo jedovatě nebezpečné ticho.

„Je ti něco, Radku?“ zašeptal dechem.

Radek zavrtěl nepřítomně hlavou: „Nic. Aspoň nic necítím.“

„Tak co tady děláš? Polez přece dolů!“

Teprve teď na něho Radek pohlédl a z jeho očí hledělo zoufalství.

„Je to ztracený, Dědku, úplně ztracený. Už jsme je viděli...“

Tentokrát Dědek nevybuchl. Jen okamžik stál bez hnutí.

„Nedá se nic dělat,“ zašeptal unaveně, ale hned se vzpamatoval. „Do hajzlu s tím vším! Musíme odtud vymáznout co nejdřív. Nemá to cenu, polez dolů.“

S nesmírnou obezřetností se svezl po žebříku a Radek ho následoval. Chvilí jim trvalo, než se dostali tam, kde čekal Míla. Pak již slézali rychleji, čím dál tím rychleji, pokud to dovolovala jediná lampa, která jim zbyla.

Asi na třetím žebříku odspodu se najednou Dědek zarazil. Jeho zasyknutí zastavilo také zvuky a pohyb sestupu, zavládlo ticho a do něho zazněly hlasy zdola a zamíhalo se světlo v otvoru lezného oddělení.

„Jsme vyřízený,“ řekl Dědek. „Tohle nevypadá moc dobře, hoši.“ Jeho tvář byla tvrdá a nehnul se v ní ani sval.

Ani nemusel tlumit hlas. Bylo to zbytečné. Zřejmě je už zaslechli.

„Tak pojdte, pojdte!“ ozvalo se zdola. „Nebo si tam pro vás máme dojít?“

Byli v pasti. A když pak seděli o několik žebříků výše, věděli všichni tři, že jsou v pasti a že se z ní nedostanou. A ještě něco jiného věděli a byl to Dědek, který to vyjádřil naplno:

„Někdo nás shodil.“

Ztratili příležitost, nejlepší příležitost, jakou kdy mohli mít. Bylo to jednoduché. Pár kilogramů trhaviny, několik rozbušek a troje míže. Všeho všudy sto minut času. Sto minut z těch statisiců, které už byly za nimi. A teď je čekala další věčnost, a to proto, že je někdo zradil.

„Co budeme dělat?“ zazněla Radkova otázka do pouště ticha.

Než však mohl někdo odpovědět, ozval se dole šramot, a když tam pohlédli, spatřili světlo a v jeho odrazu muže, stoupajícího zvolna nahoru. V polovině žebříku se zastavil a zvrátil obličej.

„Pojďte dolů, než ztratíme trpělivost,“ křikl ostře. „Budete toho litovat, až si pro vás přijdeme.“

Pak se to stalo. Dědek se vrhl k boku skály a zvedl těžký kámen.

„Jen to zkuste, svině,“ zařval a mrštil jím dolů.

Viděli, jak balvan narazil na příčky žebříku, odskočil a zase se řítit s rachotem dolů. Jak se ozvalo zapraskání drceného dřeva, muž odskočil a kámen prolétl už jenom prázdným prostorem. Těžce žuchl o zem a odvalil se ze zorného pole jejich pohledu. Vzápětí se dole rozštěkal samopal. Nic se jim nemohlo stát, mezi ústím jeho hlavně a místem, kde se skrývali, bylo příliš mnoho překážek, ale kulky vztekly a zlověstně plácaly do dřeva a zbraň je pořád ještě chrlila nahoru.

„Teď jsi tomu dal,“ vydechl Míla. „Mohli jsme slézt, nic by nám neudělali. Ale teď...“

„Teď jako předtím,“ řekl Dědek. „Viděls, co bylo nahoře. Nejradši by nás viděli studený. Jak nás dostanou, je konec.“

„Co chceš ale dělat?“

„Kamení je tady dost,“ usklíbl se Dědek. „Dolů nepolezu, na to se mám ještě moc rád.“

„Donekonečna tady nevydržíš. To není východisko.“

„Podle mne totiž není žádný východisko.“

„V šachtě to neudělají. V šachtě to přece nemůžou udělat.“

„Ne? A proč myslíš, že ne? Někdo nás položil, věděli tedy, že jdeme. Kdyby chtěli, mohli nás lapnout hned u prvního katru. Pro ně je to teď už jen hon na zajíce. A můžou udělat všechno, to je jasný.“

Nastalo ticho a začalo zvětšovat beznadějnost jejich postavení.

„Já přece jen myslím, že by se dalo slézt,“ zachraptěl Míla. „Slézt dolů a vzdát se.“

„Tady nemůžeme vydržet,“ dodal Radek, který se až do tohoto okamžiku nezúčastnil hovoru. „Vzduch tady letí nahoru jako hrom. Stačilo by dole rozdělat ohýnek.“ Na tuto možnost zatím nepomyslili, ale představa jejího uskutečnění je zaskočila.

„Třeba je to nenapadne,“ řekl Dědek, ale bylo to chabé.

Pak se Míla zvedl a pokročil k žebříku.

„Jdu dolů. Nedá se nic dělat. Pojď, Dědku.“

„Já nejdu. Za žádnou cenu,“ řekl Dědek. „Nechod' nikam, chlapče.“

„Zastřelí tě,“ řekl Radek.

„Ale ne. Tak hoši, tu lampu vám tady nechám.“

„Ty, Mílo,“ řekl náhle Radek. „Je to směla, víš.“

„No jo. Nedá se nic dělat. Ty za to přece nemůžeš, že to takhle dopadlo.“

„Je to ale směla. Dávej pozor.“

„To víš. Tak nazdar, hoši.“

„Nazdar, chlapče,“ řekl Dědek. „Radši bys měl zůstat.“

Slyšeli, jak slézá a jak křičí, že slézá, aby nestříleli. Radek si představoval každý jeho krok, nohu klesající o jeden mečík, pak ruku, druhou nohu, celý ten fázovaný pohyb postupu, a v hlavě mu vířila změť myšlenek. Jako v dálce slyšel Dědka, uvažujícího nahlas:

„Musel to být někdo z nás tří. Jestli o tom nikdo další nevěděl, musel to být někdo z nás. Neříkals o tom nikomu?“

„Neříkal,“ řekl Radek.

„Vzpomeň si, je to důležitý,“ opakoval Dědek znovu.

„Ne,“ odpověděl a byla to lež. Poněvadž celou dobu myslil na svou rozmluvu se Zdeňkem, na nabídku, aby šel s nimi. Na to, že Zdeněk odmítl. Zbývalo mu něco málo přes rok, nechtěl riskovat a bylo to pochopitelné. Zdeněk to však nemohl být. Prostě nemohl, tak jako to nemohl být ani on sám. A Pelant? Vzpomněl si na dobu jejich přátelství předtím, než byl zatčen, a na jejich opětovné a nečekané setkání zde: on byl vězeň a Pelant, který mezitím dostudoval, přišel na důl jako geolog. Jaký to dávalo smysl, byl to přece Pelant, kdo přinesl ten tip, našel a vysvětlil celou cestu, proč by to dělal? Komu věřit, komu vůbec věřit, když někdo to musel být?

Vteřiny se vlekly. Čekání napínalo nervy až k bolesti. Každý Míluv pohyb se zdál zpomalený do nemožnosti. A přece si přál, aby byl ještě pomalejší. Aby se vše zastavilo, dříve než bude pozdě. Poněvadž Dědek to být nemohl, Mílu přivedl s sebou a ručil za něho. Vinen tedy musel být jen on sám, jedině on sám.

Pak viděl, jak se Míla dole odlepil od žebříku. Zmizel ze čtverce otvoru, kterým ho sledovali. A bylo ticho, šílené ticho, napínané do závratného oblouku.

„Je živ,“ řekl najednou Dědek. „Nechali ho, sakra.“

Věřil mu. Dědek musel poznat, jak dlouhý čas uplynul. On sám ztratil kontrolu. A teď, když to řekl Dědek, bylo to v pořádku a něco těžkého z něho spadlo.

„Je to dobrý, Dědku, je to ohromný,“ vydechl. A po chvilkovém odmlčení navázal: „Co teď my?“

„Mně se to pořád nechce líbit,“ zahučel Dědek. „Kdo to jenom, sakra, mohl udělat?“

„Půjdem, Dědku. Oni nám to už řeknou,“ pokusil se o vtip.

Sestupoval. Cítil nad sebou Dědkovo váhání, ale nezastavil se. Ani nezrychlil, když zaslechl, že se Dědek vydal za ním.

„Jdeme dolů,“ křikl zbytečně, stejně je museli slyšet.

A pak už byl jen metr od země, ještě jedna příčka a otevřel se mu pohled do chodby.

Spatřil je, jak stojí opodál, bylo jich celkem asi osm a polovina z nich mířila na něho samopaly. Ale za nimi viděl Mílu. Byl opřený o stěnu, cigaretu v ústech, a u něho stál muž ve stejné uniformě jako těch osm, jenže se zlatými nárameníky.

V okamžiku, kdy se dotkl nohou země, z hlavní zbraní náhle vyskočily ohýnky výstřelů. Cítil, jak mu těžké údery vyrážejí dech z plic, a sesul se zvolna s půlobratem dozadu. Teprve jak padal, dostihl jeho sluch úzkým prostorem mnohonásobně zesílený řev, připomínající hrozný a trochu rozmazaný rachot hromu. Ale nebál se. Už se nebál. Ačkoliv jeho oči měly výraz údivu, jeho vědomí začala naplňovat jistota. Byla to veliká jistota a ničeho se už nebál.

Prácheňská skupina vzhledem

Těšíme se na vaše texty!